

Oude Kerk, 27 augustus 2023

Groene zomerdienst (6/6)

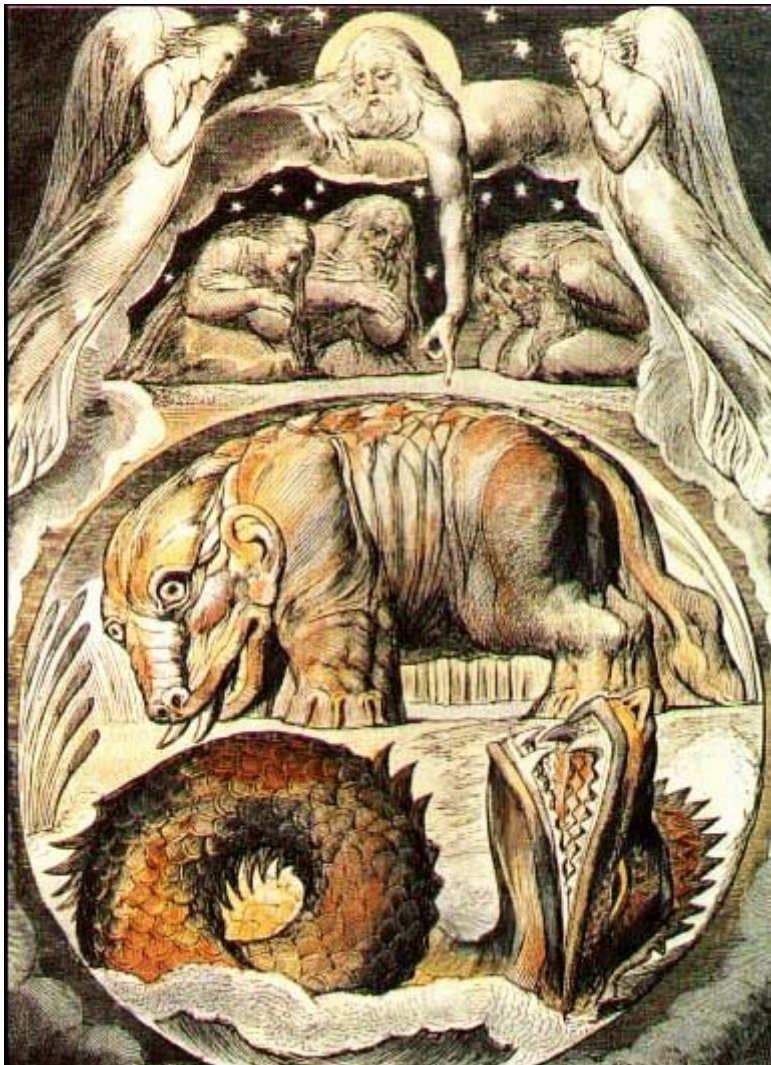
ds. Johan Meijer

gelezen: Job 40: 15-32

titel: Behemoth en Leviathan

overdenking

*Gemeente van onze Heer Jezus Christus,
lieve mensen van God*

|

Wij zien een schilderij waarin vanuit de sterrenhemel boven, en omgeven door engelen en hemelbewoners God, met een zonnescijf achter het hoofd, wijst op twee wezens, die zich in een rond kader bevinden: de aarde. Het onderste wezen ligt in de zee, en lijkt op een draak

die in de zee aan het baden is en lijkt te snurken met open mond. Het bovenste wezen is een stoer gespierd zoogdier, met een lange staart en slagstanden uit de mond. Het zijn Leviathan, het zeemonster, en Behemoth een aardgigant, een beestbeest. Beiden worden ze genoemd in de monoloog van de Eeuwige aan Job. Wij hoorden er een fragment uit, waarin God zeer lovend spreekt over Behemoth. Later noemt God ook Leviathan, al even lovend. De Nieuwe Bijbelvertaling heeft Behemoth vertaald tot Nijpaard en Leviathan tot krokodil, als waren het dieren uit een hedendaagse dierentuin, of in het wild levend in werelddelen ver bij ons vandaan. Maar Behemoth en Leviathan zijn eigenlijk niet te vertalen. De oude Statenvertaling doet dat dan ook niet. Behemoth is zoets als een enorm wezen, een soort van koning van de zoogdieren, Leviathan is ook enorm, als vorst van de zeebewoners. Er zijn ook uitleggers die Behemoth zien als een mammoet of zelfs een soort dinosauriër en Leviathan als een enorme draak, soms met wel zeven koppen.

II

Het zijn mythische wezens met een eigensoortige betekenis, symboolwezens die verwijzen naar enorme macht, die grote angst aanjaagt. Voor Leviathan en Behemoth leefde grote angst onder de mensen, want zij waren als oerkracht in staat om je te verslinden, en te overheersen. En zo werden ze ook het symbool van oerkrachten en – machten, die werden toegepast op wrede dictators en hun regimes, het getal van het Beest uit Openbaring, 666 werd toegepast op wrede keizers als Nero of op Führers als Hitler of Stalin. En ze werden gelijk gesteld aan Satan, de Duivel die de oerkracht heeft om mensen compleet van slag te brengen, hen door elkaar heen te schudden en hen mee te sleuren in het kwaad en het verderf. Zo werd ook de slang uit het Paradijs vergeleken met de duivelse beïnvloedingskracht ten kwade.

III

Er moet dus gewaarschuwd worden tegen Behemoth en Leviathan, tegen slang en duivel, tegen machten en krachten die listig grip op jou krijgen. Deze doorelkaarschudders en verslinders moeten onschadelijk worden gemaakt, of op z'n minst vermeden en dan zal God uiteindelijk hun definitieve macht uitschakelen, zoals beeldend beschreven in geschriften als Daniël en Openbaring, die we Apocalyptisch noemen, de eindstrijd aan het eind der tijden, waarin God optreedt als de Grote Overwinnaar. Die symboliek is ook hier in deze kerk, met de schildering van Joris met de draak, dat legendarische verhaal waarin Joris de strijd aanbindt met een draak die de stad wil aanvallen en wegvagen. Joris overwint en geldt als een heilige, als Sint Joris.

IV

De Opstanding van Jezus kan ook in die lijn worden uitgelegd: Jezus heeft de strijd aangeboden tegen een onoverwinnelijke oerkracht: de dood. Hij heeft overwonnen, het Licht heeft overwonnen als een echo van het Scheppingsverhaal, Hij heeft in den beginne het Licht doen overwinnen. Hij spreekt nog altijd voort.

V

In de theologische opleiding in Groningen leerden we van een begenadigde Godsdienstpsychologe Nel Jongsma – Tieleman, dat dergelijke verhalen een diepe werking kunnen hebben in de mens, namelijk als brenger van hoop en moed. Ook al lijkt alles duister en verloren, ook al is je alle moed in de schoenen gezakt, ook al ervaar je uitzichtloosheid: de

strijd met het kwaad is vóór jou uitgevochten door God, door Christus. En geen krachten en machten, geen angstaanjagende fenomenen, nee niets dat jou bedreigt of bedreigd heeft kan nog komen tussen jou en God, tussen jou en Christus.

Met een vakterm heet dat: de speelruimte van de verbeelding, waarbij verhalen en symbolen jou helpen om uit je dal op te staan, uit je angsten te kunnen oprabbelen. Bemoedigende teksten, hoopgevende voorstellingen, met als kern dat God het voor jou heeft bevochten en dat je dat op eigen kracht niet kunt.

VI

Een groot deel van het Bijbelboek Job bestaat uit redevoeringen over de beklagenswaardige situatie waarin Job terecht is gekomen. Waar komt het kwaad dat hem is aangedaan vandaan? Van God, of van een Satan? En hoe dient Job om te gaan met alle rampspoed die hem overkomen is? Wordt hij op de proef gesteld met zijn lijden? Is het een manier om dichterbij God te komen? In de menselijke redevoeringen met zijn vrienden, komen ze er niet uit. En dan neemt God het woord, hoofdstukken lang achter elkaar, met daarin de meest hoogstaande poëzie uit de wereldliteratuur. Wat wij hoorden is ook poëzie en de beelden die voorbijkwamen kun je ook het best zien als speelruimte van de verbeelding. De symbolen Behemoth en Leviathan zijn veel groter dan Nijlpaard en krokodil.

VII

Het is Trees van Montfoort die in haar boek Groene Theologie een heel verrassende kijk geeft op Gods kijk op de schepping, zoals verwoord in Job. Zij zegt: 'God is geen boeman die Job vernedert, maar God heeft plezier in de wildheid van dieren als Behemoth en Leviathan. 'Hoe krachtig zijn zijn lendenen, hoe machtig de spieren van zijn buik! Wie kan oog in oog met hem staan en een ring door zijn neus halen? God helpt Job om zijn blik naar buiten te richten naar de ontzagelijkwekkende schoonheid van de kosmos. En tot het ontzagwekkende hoort ook een andere kijk op Behemoth en Leviathan, God looft hun schoonheid en hun kracht, hun machtig mooie uiterlijk. Hoe kan God nou wezens prijzen die zo gevaarlijk zijn voor mensen? Hoe kan God nou bewonderend spreken over Behemoth en Leviathan, in plaats van afkeurend, zoals je zou kunnen verwachten?

IIX

In de redes van God wordt aan Job en aan de lezer een belangrijk inzicht gegeven. Er is veel dat Job niet begrijpt, waar hij geen macht over heeft en dat hij niet gemaakt heeft. God stelt Job allerlei vragen over zijn kennis en kunde, gebruikt daarbij de mooiste scheppingsbeelden en Jobs antwoord zal steeds 'nee' zijn op vragen als: ken jij de voorraadkamers van de sneeuw? Kun jij de Pleiaden aan banden leggen? Heb jij ooit de morgen ontboden?

En over Behemoth, zo prachtig vertaald door Pieter Oussoren als 'beestbeest' stelt God een aantal pittige vragen aan Job die er op neer komen: kun jij het beestbeest in je macht krijgen en onderwerpen aan jouw menselijke macht? En het antwoord op die vragen moet nee zijn.

Er is dus erkenning nodig dat de mens niet alles kan beheersen en onderwerpen aan zijn superieure mensenmacht. Maar dat was toch de Scheppingsopdracht?! Heersen over de medeschepping en die onderwerpen aan jouw macht? Zo is dat geworden: een schepping met de superieure mens aan het hoofd. Zo is dat geworden, een chaos met een totale

schepping die er door de mens bijna aan onder doorgaat. Maar de scheppingsopdracht wás: dienen, verzorgen, onderhouden van de schepping en je er over verwonderen. En niet eten van de boom die jou het gevoel geeft als God te zijn.

God blijft de Schepper, aan God behoort de diepste wijsheid toe, niet aan de mens. Aan God is het om te zien dat al wat Hij maakte goed was, in principe. Evenwichtig, in beginsel. Harmonieus en prachtig.

IX

Wat Job moet leren, wat wij moeten leren is om af te blijven van het diepste geheimenis dat bij de Schepper hoort. Afblijven van schepping voor eigen gewin. De wilde dieren de rust gunnen en niet afschieten voor een leuk tiggervelletje of slagstanden voor een geinig ivoren schaakspel. Maar bovenal: erkennen dat er een macht is die hoger is dan wij kunnen bedenken. De wijsheid en de liefde van God, die heel anders kijkt en oordeelt dan wij dat vaak doen.

Wat is de relatie tot Groen geloven? Dat wij God erkennen als Schepper en uiteindelijke eigenaar van heel de schepping, inclusief schepselen die ons als mens wat minder goed uitkomen.

Amen